

Auswärtiges Amt

 WECHANGE

Sustainable
DEVELOPMENT AGENCY
Non-Governmental Organization

 SOCIO7
INFORM

КОМПЛЕКСНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ СТВОРЕННЯ СПІЛЬНОТ «ЗЕЛЕНОЇ» ЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ: фінансові, технічні, законодавчі, інформаційні та соціо-екологічні аспекти

ЕКСПЕРТНЕ ФОКУС-ГРУПОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

| 06-07'2023

Auswärtiges Amt

 WECHANGE

Sustainable
DEVELOPMENT AGENCY
Non-Governmental Organisation

 SOCIO7
INFORM

Матеріали підготовлено під загальною координацією фахівців ГО «Агенція сталого розвитку «СИНЕРГІЯ» за підтримки Міністерства закордонних справ Уряду Федеративної республіки Німеччина в межах дворічного німецько-українського проєкту «Енергетичні спільноти для стійкої України» 2023-2024.

Думки, висновки та рекомендації належать авторкам та виконавцям дослідження і не обов'язково відображають погляди Міністерства закордонних справ Уряду Федеративної республіки Німеччина.

Виконавець дослідження:

ТзОВ Український центр вивчення громадської думки «Соціоінформ»,
фахівці центру Соціоінформ: к.с.н. Наталія Зайцева-Чіпак, соціолог Євгенія Фау.

Зайцева-Чіпак Н., Фау Є. Вострякова В., Рубаненко О.

Комплексне дослідження потенціалу створення спільнот «зеленої» енергетики в Україні: фінансові, технічні, законодавчі, інформаційні та соціо-екологічні аспекти, Вінниця : 2024. 33 с.

ЗМІСТ

МЕТОДОЛОГІЯ	4
РОЗДІЛ 1. Особливості енергетичного переходу в Україні ...	5
РОЗДІЛ 2. Передумови створення енергетичних спільнот ...	6
РОЗДІЛ 3. Спроможність створення енергетичних спільнот	11
РОЗДІЛ 4. Бар'єри створення енергетичних спільнот	14
РОЗДІЛ 5. Проблеми діючих енергетичних спільнот	17
РОЗДІЛ 6. Оцінка підтримки держави енергетичних спільнот	22
РОЗДІЛ 7. Рекомендації сприяння розвитку енергетичних спільнот	24
РОЗДІЛ 8. Доступ до інформації.....	29
ВИСНОВКИ	31

МЕТОДОЛОГІЯ

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідити потенціал створення енергетичних спільнот в Україні (фінансові, технічні та законодавчі, інформаційні та соціо-екологічні аспекти).

ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Виявити передумови створення енергетичних спільнот в Україні.
2. Визначити бар'єри та стимули створення енергетичних спільнот в Україні.
3. Зібрати рекомендації, щодо заходів необхідних для стимулювання створення енергетичних спільнот в Україні.

Метод дослідження: фокус-групові дискусії (5 фокус-груп).

Територія дослідження: Україна (підконтрольні Уряду території) – усі області включно із прифронтовими територіями.

- 1 ФГ з експертами локального рівня
- 1 ФГ з експертами регіонального рівня
- 1 ФГ з експертами національного рівня
- 1 ФГ з представниками громадських організацій
- 1 ФГ місцевими активістами та медіа

Учасники дослідження: працівники служб енергоефективності муніципалітетів, представники професійних громадських організацій, медіа, бізнесу (інвесторів, компаній, які можуть реалізовувати та обслуговувати проекти ВДЕ, науковці).

Дати дослідження: 29 червня - 01 липня 2023 року

ОСНОВНА ЧАСТИНА ЗВІТУ

РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ ЕНЕРГЕТИЧНОГО ПЕРЕХОДУ В УКРАЇНІ.

Актуальність і переваги зеленого переходу в Україні.

Перехід на відновлювані джерела енергії та посилення енергоефективності є надзвичайно актуальними для України.

По-перше, ці рішення посилять енергетичну безпеку країни:

- ✓ знизять залежність від імпортованих енергоносіїв
- ✓ підвищать енергетичну автономію громад в умовах війни (соціальна інфраструктура та домогосподарства матимуть резервні джерела енергії).

По-друге, вони є **економічно-вигідними**, зокрема у контексті:

- ✓ зниженню витрат на імпорт енергоносіїв
- ✓ потенціалу виходу на ринок «зеленої» енергетики в Європі, підвищення експорту за рахунок «зеленої» енергії
- ✓ підвищенню конкурентоспроможності підприємств, завдяки зниженню їхніх затрат на енергію

І нарешті, вони матимуть **позитивний вплив на екологію**, протидіятимуть зміні клімату.

Водночас, задля ефективності цього переходу необхідно в комплексі розвивати технічні можливості накопичення виробленої енергії та нарощувати маневрені потужності, як на локальному так і на національному рівнях.

Особливості процесу зеленого переходу в Україні.

В останні роки Україна демонструвала **позитивний тренд - постійного зростання потужностей відновлювальної енергетики** (особливо швидко зростала кількість сонячних електростанцій). Однак, **цей процес мав деякі структурні вади.**

Зокрема, значні потужності ВДЕ концентрувались в окремих районах (наприклад на півдні України), що не сприяло енергетичній безпеці країни.

«Всі роки в нашій відновлювальній енергетиці була притаманна гігантomanія. Ми збудували дві найбільших в Європі СЕС, які сконцентровані в одному районі. Після останніх подій вектор дещо змінився. Потрібно було спочатку розвивати невеликі станції, які безпосередньо наближені до центру споживання», ФГ_Локальні

Також, на даний момент, не вдається використовувати весь економічний потенціал від вироблення «зеленої» електроенергії, оскільки немає практики доцільного використання надлишку згенерованої електроенергії. Замість «зеленого» тарифу варто впроваджувати механізми для перенаправлення надлишку згенерованої електроенергії до загальної мережі на умовах Net Billing; або ж акумулювати її, для подальшого власного використання.

Крім того, виробництво енергії має поєднуватись із заходами енергозбереження, які до цього часу були недостатніми.

Особливістю енергетичного переходу в Україні є й те, що розвиток проєктів ВДЕ – більш цікавий бізнесу, або ж окремим домогосподарствам. Тоді, як **роль громад та**

ініціативних груп на локальному рівні – є незначною, а отже й енергетичні спільноти в країні – рідкісне явище (експерти оперують лише кількома десятками успішних кейсів).

На цьому тлі, частіше можна почути про проєкти реалізовані органами місцевої влади, аніж про енергетичні кооперативи. Та й ті – реалізовані на грантові кошти і радше позиціонуються як пілотні проєкти, покликані популяризувати практику енергетичних спільнот, аніж як автономні та економічно вигідні проєкти.

РОЗДІЛ 2. ПЕРЕДУМОВИ СТВОРЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНИХ СПІЛЬНОТ

Актуальність створення енергетичних спільнот.

Створення енергетичних спільнот в Україні, на думку більшості експерт_ок, є актуальним у сучасних реаліях.

Значною мірою, ця позиція укріпилась після цілеспрямованої атаки Російської федерації на енергетичну інфраструктуру України. Адже, створення енергетичних спільнот дозволить забезпечити високий ступінь енергетичної автономності громад, в умовах війни. Громадяни та бізнес усвідомлюють потребу у наявності надійного джерела електроенергії.

«Судячи з цієї зими потреба [у створенні енергетичних спільнот] однозначно є! Існуючі сонячні та вітрові електростанції не можуть працювати без мережі. Із знищеним трансформатором, ми залишаємо великий населений пункт з вітряками, з сонячними панелями, але без електрики. Енергетичні кооперативи, при наявності певного обладнання для автономної роботи, могли би бути також своєрідними острівцями енергозабезпечення», ФГ_Локальні

Водночас, створення енергетичних спільнот доцільне і в умовах миру. По-перше, енергетичні спільноти / кооперативи – успішна і ефективна європейська практика. Її реалізація пов'язана із переходом на відновлювану енергетику, що є частиною євроінтеграційних зобов'язань України.

«От все таки, ВДЕ це більше якраз про рух до Європи. До тих правил, які запроваджуються і в Європейському союзі. І по викидах, тобто, це те що до нас вже скоро прийде. Тут не стоїть питання вибирати чи не вибирати. Інакше нашим виробникам закриють квоти на їхню продукцію, і вони будуть не конкурентні», ГІ_Регіональні

По-друге, після приєднання до об'єднаної енергосистеми континентальної Європи, Україна має знайти додаткові джерела енергогенерації для балансування національної системи. Такими джерелами можуть бути децентралізовані потужності енергетичних спільнот (зокрема ВДЕ). Потенційно вони можуть забезпечити 15% енергії потреб країни.

«Коли ми були приєднані до енергосистеми Росії - вона нас стабілізувала, покривала не баланси через свою величину. Коли ми увійшли в Європу, то з'єднання є, але перетоки дуже невеличкі. Ми повинні бути самостійними», ФГ_Національні

По-третє, ця практика може бути потенційно вигідною громадам, в умовах постійного здороження енергії / енергоносіїв та вартості поставок електроенергії (через необхідність ремонту зношених мереж).

Таким чином, серед основних переваг створення енергетичних спільнот для громади:

Гарантоване енергозабезпечення об'єктів соціальної інфраструктури (лікарень, шкіл, садків); підвищення якості і комфорту побуту

Економія коштів (наприклад, безоплатне освітлення вулиць, менші витрати на електроенергію для соціальної інфраструктури, комунальних підприємств чи місцевого бізнесу)

Додаткові робочі місця

Сплата податків у бюджет громади

Зменшення викидів CO₂, протидія зміні клімату

Репутаційні переваги (екологічно свідомі громада/підприємства в умовах зростання популяризації екотрендів)

Підвищення фінансової доступності джерел ВДЕ (надто дороговартісний для індивідуальних господарств проект, доступний для об'єднання власників)

Гуртування громади, через приналежність до спільноти (завдяки досвіду спільної реалізації проекту, спільним цілям)

Формування культури солідарності (протидія індивідуалізму)

«Коли ми говоримо про автономність живлення для лікарні, не стоїть питання коли воно окупиться. Тут стоїть питання бути чи не бути. Це питання комфорту і життєзабезпечення критичних елементів лікарні», ФГ_Регіональні

«Одна людина не потягне, а кілька господарств можуть вже створити енергокомплекс. На додаток, до сонячної станції купити вітряк, який підтримує виробництво взимку», ФГ_Регіональні

Водночас, економічні переваги створення енергетичних спільнот в умовах сьогодення є дискусійним. Частина експертів відзначає, що громада муситиме інвестувати значні кошти у обладнання, для генерації і зберігання енергії, оплату праці обслуговуючого персоналу, сплату податків, утилізацію обладнання у майбутньому. Загальна сума видатків може виявитись вищою, аніж вартість електроенергії отриманої із енергосистеми. На тлі цих витрат, навіть застосування бензинових генераторів є більш економічно доцільне (якщо йдеться про генерацію електроенергії в умовах форс-мажору).

«Безкоштовної електрики у вас не буде, навіть, якщо ви встановите сонячну станцію. Ви витратите гроші на її покупку, встановлення, обслуговування, сплатите ті ж самі податки, і людям треба платити зарплату», ФГ_Локальні

Також, окремі експерт_ки відзначають, що термін окупності подібних проектів понад 5 років, а тому вони малопривабливі для інвесторів.

Однак, ставлять під сумнів доцільність створення енергетичних громад українських реаліях лише окремі експерт_ки. Їх опоненти стверджують, що економічна доцільність впровадження подібних проектів досягається правильним фінансовим плануванням, обдуманим обранням об'єктів, які забезпечуватимуться за рахунок джерел відновлюваної енергії, та сприятливою державною політикою (напр. впровадженням тарифних заохочень).

«Якщо ви платите 2,64 грн., тобто 7 центів, а собівартість вашої електростанції 5 центів, ви заощаджуєте лише 2 центи. А якщо ви платите як юридична особа - 50 центів постачальнику електроенергії, то ваша економія - 45 центів. І це суттєва вигода», ФГ_Регіональні

«Якщо, сонячна станція, більшої потужності, і в неї створюється надлишок електроенергії, яку вона не може спожити сама, або вона обмежує генерацію і не ділиться з сусідами, тоді вона не буде окуповуватись. Якщо можна буде цю електроенергію випускати в електромережу, щоб потім її відбирати назад, то окупність у таких проєктів покращується. І тоді важливо, щоб держава задала саме такі правила задала»,
ФГ_Регіональні

Окрім цього, в умовах високої ймовірності аварійних відключень електроенергії цієї зими, громади стикнуться зі значними витратами місцевих бюджетів на пальне для генераторів. На цьому тлі енергія ВДЕ буде і дешевшою, і надійнішою (через імовірні перебої із постачанням палива).

Дуже вигідним, експерти вважають, створення цілком автономних проєктів для новозбудованих котеджних містечок, вулиць і будинків (адже вартість енергетичної інфраструктури автономних станцій лише трохи перевершуватиме вартість інфраструктури, потрібної для під'єднання до системи, але забезпечуватиме більш надійне і екологічне енергопостачання). Перспективною є й енергетична автономія комунальних установ (можливо в кооперації з державою).

«Садочки, школи, лікарні – власна генерація для заміщення своїх затрат. Це могло б бути вигідно», ФГ_Національні

Найбільш вигідними проєктами для енергетичних спільнот на сьогодні є:

- ✓ Сонячні електростанції на покрівлі багатоквартирних будинків
- ✓ Сонячні колектори для підігріву води на комунальних установах
- ✓ Сонячні електростанції для забезпечення енергією комунальних підприємств
- ✓ Вітрова генерація
- ✓ Теплові насоси для опалення (дозволяє і опалювати і охолоджувати, балансує сонячні ВДЕ, здатні зберігати енергію)
- ✓ Електрика від переробки твердих побутових відходів
- ✓ Спільні акумуляторні станції у населених пунктах, де велика кількість домогосподарств має власні СЕС
- ✓ Автономні станції на територіях, які обленерго відмовляються під'єднати до мережі
- ✓ Біоенергетика: вирощування енергокультур і виробництво біо-ТЕС (у випадку потреби у генерації понад один мегават)
- ✓ Утилізація низько потенційного тепла (система каналізування)

«На великих сміттєзвалищах у нас стоять газогенераторні установки і вони доволі успішно перетворюють гази, відходи оці зі сміття в електроенергію», ФГ_Локальні

Згаданий перелік проєктів не є універсальним. Під час їх реалізації слід враховувати специфіку об'єкту, який вони забезпечуватимуть енергією. Для прикладу, встановлення сонячних панелей на школах буде не вигідним (оскільки, пік їхньої генерації припадає на період канікул). Натомість, більш доцільним тут буде встановлення сонячних колекторів. Тоді, як для установ, котрі працюють цілий рік (наприклад, лікарні) – панелі будуть доволі вигідними.

«У випадку з садочками і школами, ну ставити саме сонячні панелі нераціонально, тому що основні піки генерації влітку, в цей час заклади не працюють. Ставити на школи і садочки вигідно сонячні колектори, тобто коли у вас іде підігрів води і опалення у осінній, весняний період. Це дуже економить кошти». ФГ_Локальні

Ще одна експертна дискусія, щодо доцільності створення енергетичних спільнот, розгортається у контексті ризиків розбалансування національної енергетичної системи. Адже вони генеруватимуть енергію переважно у світлий час доби і влітку (коли споживати її нікому), а взимку і вночі, коли дефіцит енергії стрімко наростає – генерація падатиме.

«Давайте не будемо забувати, що енергосистема, це не льох наш, куди впродовж літа ми складаємо якісь закатки з озірочками, прийшла зима - дістали. У енергосистемі енергія споживається миттєво, вона не зберігається там. Відповідно ви все літо скидаєте туди надлишки, їх хтось має споживати. Взимку, коли ніхто не генерує, оці всі, хто нагенерували впродовж літа, вони мають її брати звідкільсь, тобто в нас виникає істотний перекося в балансі». ГГ_Локальні

Рішенням цієї проблеми може стати комплексний і продуманий підхід до побудови локальних енергетичних проєктів, які зберігатимуть баланс енергосистеми та її здатність до маневрування, саме на місцевому рівні.

«У системі окрім вітра, сонця має бути ще щось. Можливо це буде той же ж водень, але зараз він дуже дорогий. Це має бути якась додаткова генерація, додаткова і якась акумуляція енергії». ФГ_Регіональні

І останнє, розвиток енергетичних громад дає поштовх до своєрідної «децентралізації» управлінських рішень - спонукає громади усвідомлено визначати власні цілі, самостійно діяти, керувати ресурсами у найбільш вигідний для них спосіб.

«Не можуть бути рішення тільки централізовані, а на місцях люди не розуміють, що з ними. Всі мають бути залучені до того, щоб дотримуватися цілей Паризької угоди. Ресурси є вичерпні і це мають розуміти всі та робити свій внесок в економіку, освоювати ресурси». ФГ_Київ

Зацікавленість громад.

Експертам складно дати загальну оцінку зацікавленості громад у створенні енергетичних кооперативів чи енергетичних спільнот. Адже громади в Україні неоднорідні за своїм потенціалом (матеріальним і людським). Цю нерівність посилює війна – громади наближені до лінії фронту менш спроможні, ніж у тилу.

Значною мірою активність громад у цьому напрямку залежить від особистих характеристик керівників та активу кожної громади. Тому окремі громади проактивні у створенні енергетичних спільнот / кооперативів: самотужки ініціюють проєкти, шукають кошти та підрядників. Інші – зовсім не цікавляться цим питанням. Активних громад в умовах сьогодення небагато, але інтерес до проєктів поступово зростає.

«Громада громаді рознь, і все насправді залежить від тих самих людей, хто в ній живе. З мого досвіду, приблизно 10% зацікавлені, самостійно шукають можливості, 90% їм впринципі байдуже». ФГ_Локальні

«В Україні є громади, які хочуть розвивати більш активно енергетику. Впроваджувати її в себе в громаді. Є ті, які поки не декларують, але я впевнений, що з часом вони теж це будуть робити»., ФГ_Регіональні

Дещо більше інтересу до створення енергетичної спільноти, громади демонструють у випадку наявності грантових коштів на реалізацію проєкту.

«Ми активно працюємо з громадами (у нас є конкурс грантів від Європейської делегації). Ми кожного місяця отримуємо більше, ніж 50 заявок від ОМС і громадських організацій на проєкти, щодо енергетичної інфраструктури. Отже - зацікавленість, дуже велика.», ФГ_Національні

Менш популярні (але все ж поширені) проєкти, які фінансуються з бюджету громади. Дуже мало енергетичних спільнот, створених на принципах співфінансування чи спільнокошту.

Це свідчить про те, що ідея створення енергетичних громад в цілому має позитивне сприйняття, однак цей інструмент або не сприймається в якості інвестиційно привабливого, або – маловідомий / не зрозумілий.

«Енергетичні кооперативи, з мого досвіду, – це дуже незрозуміла для людей тема, оскільки в нас було більше, ніж 300 заявок, але не було жодної, щодо не те, що фінансування, а наприклад, імплементації якихось на місцевому рівні проєктів по енергетичних кооперативах. Тобто, людям це загалом невідоме, вони це плутають з іншим. Вони не отримують цієї інформації про те, що це таке»., ФГ_Національні

Також помітно, що жителі громад досі не усвідомили практичної вигоди від спільної реалізації проєктів ВДЕ. Подекуди, їм бракує компетенцій, для того щоб розробити бізнес-план і усвідомити економічну вигоду від кооперації.

«У Вінниці є один район, де відключення світла було і 10 років тому, так і рік тому. Для таких мікрорайонів, люди мають дійти до того, що їм потрібно ставити не тільки панелі, а з рештою робити це для вулиці»., ФГ_Регіональні

«Громади інтуїтивно розуміють, що це їм корисно, принаймні в безпековому плані, а з грошової точки зору - це не розуміють, як рахувати це»., ФГ_Регіональні

Переважна більшість жителів громад позитивно ставляться до запровадження проєктів ВДЕ. Перестороги, щодо тієї чи іншої технології ВДЕ, якщо й трапляються то вкрай спорадично. Утім, це може бути пов'язано із малою розповсюдженістю проєктів зеленої енергетики (а отже, вони рідко зачіпали чиїсь інтереси). Водночас, по мірі зростання числа проєктів, є ризик поширення стереотипів, пов'язаних із встановленням ВДЕ (наприклад, страх радіації, шумового забруднення, тощо).

«Коли я собі змоделью в голові ситуацію, що з'являється вітряк з мінімальною вібрацією чи шумом - це зразу породжує дуже багато міфів про те, як він впливає і якісь болячки списуються зразу на цей вітряк»., ФГ_Київ

РОЗДІЛ 3. СПРОМОЖНІСТЬ СТВОРЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНИХ СПІЛЬНОТ В УКРАЇНІ

Поняття «енергетичної спільноти» не має однозначного трактування в експертному середовищі. Найбільш поширене розуміння - **свідоме об'єднання громадян, які володіють спільною власністю на генеруючі потужності.**

- Поняття «енергетичної спільноти» розглядають у кількох форматах:
- Проєкти з ініціативи влади (коштом бюджету громади)
- Об'єднання громадян (кооператив), задля вироблення енергії для власних потреб

Бізнес-проєкт, інвестиції в проєкт ВДЕ з метою продажу енергії та отримання прибутку (*рідко*)

Більш широке визначення, енергетичної спільноти враховує й соціальну складову цього явища - це сукупність усіх ресурсів та людського потенціалу, задля спільної мети: продукування електроенергії для власних потреб, або отримання фінансової вигоди.

Ресурсний потенціал створення енергетичних спільнот в Україні.

Ресурс для організації енергетичних спільнот, сьогодні наявний лише у незначній частині громад. У кращому становищі – громади великих міст. Як правило, вони забезпечені людським ресурсом (проєктними менеджерами, технічними кадрами); мають ширші можливості залучення фінансів (у тому числі грантових і кредитних коштів). Сільські громади – здебільшого суттєво обмежені у ресурсах.

«Якщо громада ініціативна і має гарного проєктного менеджера, то в принципі вона, за рахунок грантових коштів, може впровадити будь-який проєкт, але цим потрібно займатися. В громадах, на жаль нема таких фахівців, і немає бажання взагалі щось нове впроваджувати»., ФГ_Локальні

Одна з основних проблем, яка стримує впровадження енергетичних спільнот в Україні – **брак фінансового ресурсу.** Кошти для впровадження ВДЕ-проєктів у громадах сьогодні можна залучати із п'яти джерел: грантове фінансування від донорів, державне фінансування, кредити, інвестиції та власні кошти. Утім, значна частина громад не вміє залучати ресурс.

Громадам зазвичай невідомо про наявні можливості отримання грантового фінансування від донорів на реалізацію проєктів, пов'язаних із створенням енергетичних спільнот. У них немає проєктних менеджерів, які б моніторили можливості та вміли грамотно оформити заявку на грант.

Представники громад (чиновники, голови ОСББ), часто непоінформовані про державну підтримку створення енергетичних спільнот.

«Наскільки мені відомо держава не підтримує такі проєкти жодним чином. Нема підтримки, програм немає»., ФГ_Локальні

Крім того, чиновники часто не знають як пройти процедуру отримання коштів з державного бюджету. Громадам бракує фахівців, спроможних формувати стратегію енергетичного розвитку громад, та оформляти документи, необхідні для отримання державного фінансування.

«Пошук коштів, починається з програми, стратегії розвитку громади. Якщо у ній не зафіксовано, що вони хочуть займатися цим, то ніхто їм ніколи ніяких грантів і ніяких коштів не надасть. Потім вони пишуть програми і вказують проекти (що ми хочемо поставити те-то), а вже потім вони звертаються до різних інституцій, включаючи (державні). Тому що є державні програми (вони були і виділялися кошти, за умови, що все програмно юридично оформлено), навіть на депутатському рівні, вони можуть отримати ці кошти», ФГ_Локальні

Кредитні кошти для громад - надто дорогі. Більшість із них не намагається шукати інвесторів.

«Я бачу мало ініціативи з боку громад. Я сама ініціюю пошук цих проектів, коли інвестори звертаються», ФГ_Національні (Інвестори)

Власне фінансування залучити вкрай складно - через нестачу коштів у бюджеті.

«Щоб встановити електростанцію у тебе мають бути вільні гроші. На скільки я розумію, у нас навпаки - є дефіцит місцевих бюджетів. А грантові кошти - це пілотні проекти, для того, щоб показати саму можливість. Але на великих масштабах і на постійній основі, мені здається, таке не вийде», ФГ_Регіональні

Відсутні у громадах і відповідні людські ресурси: проектні менеджери, технічні фахівці. Громадам бракує компетенцій для формування комерційних і технічних проектів. Особливо гостро це питання стоїть у сільських громадах, адже вони не можуть запропонувати конкурентоздатну оплату праці фахівцям, спроможним якісно готувати подібні проекти (як так, вони переїжджають у більші міста).

«Проекти, які нам надсилають - не пропрацьовані. У громад є ідея (наприклад, перевести лікарню на чисту енергію), але коли треба трошки ґрунтовно попрацювати, дати цифри, прорахунки, - усе зупиняється», ФГ_Національні (Інвестори)

«Коли ти починаєш дивитися на заявку - потенційно це дуже хороші проекти, але видно, що немає проектного менеджменту на місцях і у представників ОМС немає проектного розуміння, як довести це до кінця, або які показники потрібно подати», ФГ_Національні (ГО)

Джерелом ресурсів для громад можуть стати ГО та міжнародні донори. Як у контексті фінансової так і технічної та організаційної підтримки. Неурядові організації вже сьогодні допомагають залучити донорів, сприяють у підготовці заявок, залучають технічних спеціалістів та фахових підрядників для реалізації проектів.

«Еко Дія надає все. Від громади потрібна тільки згода на співпрацю. Такі організації самі шукають фахівців, хто розробить, все підготує, заповнить, доведе до рівня подачі на отримання грантових коштів під будівництво», ФГ_Локальні (Науковці)

Окрім громадських організацій подібні функції зараз виконують центри енергоефективності при університетах; Асоціація «Енергоефективні міста України» (об'єднання ОМС); Коаліція муніципалітетів, громадян та громадських організацій «Енергетичний перехід».

З огляду на їхній успішний досвід роботи, виглядає доречним створення парасолькових проектних організацій, які б стимулювали процес створення енергетичних спіль-

нот: інформували про можливості залучення фінансування, надавали перший поштовх, перші контакти і корисні зв'язки, формували готові алгоритми дій для спільнот, які б хотіли заснувати власний енергокооператив.

«Треба створювати спеціалізовані компанії, які займаються енергокооперативами і допомагають громадам їх створювати. Тому, що по великим станціям алгоритм відпрацьований, спеціалісти розуміють всі процеси і процедури. В сфері розподіленої генерації, громад – це разова історія, тому набрати спеціалістів і мати всі алгоритми це нереально»., ФГ_Національні

Соціальний капітал, як ресурс створення енергетичних спільнот в Україні.

Назагал, пересічні мешканці України не надто зацікавлені у створенні енергетичних спільнот та кооперативів. Вони не заперечують проти їх втілення за рішенням органів місцевої влади, але не розглядають власної участі у цьому процесі.

«У нас є цілі вулиці, де у кожного своя сонячна станція і ніхто не хоче об'єднуватися в кооперативи. Вони скидаються в Обленерго, отримують дивіденди і їм там добре. Вони звичайно не заперечують, щоб громада, як орган місцевого самоврядування, встановила свою станцію, але ми тут ні при чому, ми собі на подвір'ї»., ФГ_Локальні

Перш за все, вони недостатньо поінформовані про енергетичні спільноти, як про феномен.

«У моїй місцевості пересічні мешканці сприймають цю ідею нейтрально. Просто люди неосвічені і не розуміють, що воно таке і для чого»., ГІ_Локальні

Також, вони не особливо розуміють вигоду від впровадження подібних проєктів (фінансову, екологічну, економічну), не бачать переваг кооперації.

«Неефективно, коли в кожного своя станція. Коли є кооператив, то є багато перетоків електроенергії, ми економимо на акумулюючих потужностях. Але тут дійсно проблема така з людьми. Вони цього не бачать»., ФГ_Локальні

Інший бік проблеми – крайній індивідуалізм українців. Їм складно будувати кооперативи (домовлятися між собою, балансувати інтереси). Відтак, є потреба у фасилітації діалогу.

«Навіть на рівні будинку (ОСББ) все уже складно. Будь-які рішення приймаються через такий жах! Комуś все одно, хтось намагається критикувати усе підряд. До загального результату це дуже рідко доходять»., ФГ_Регіональні

«У мене стоїть власна станція з акумулятором. Бо я розумію, що з сусідами складно щось ділити. Мені простіше мати своє, ніж потім розбиратись хто скільки споживає, і хто скільки і на що витратив»., ФГ_Регіональні

Вкрай складно в Україні організувати проєкти на основі спільнокошту. Подекуди, це пов'язано із небажанням вкладати власні кошти, подекуди - із різницею пріоритетів чи поглядів.

«Можу поділитись досвідом, установки джерела безперебійного живлення для ліфтів. Коли піднімався на 25-й поверх взимку пішки - зрозумів наскільки це необхідно.

Вартість проєкту розбили по квартирах - вийшло по 100\$. Зібрати ці 100\$ вкрай важко. Когось немає, хтось здає квартиру, або живе на перших поверхах і їм це не потрібно», ФГ_Регіональні

«Є ініціативні люди, які щось хочуть зробити, але дуже часто впираються в стіну решти людей, які кажуть – нащо воно? Було в нас так 30 років, хай так і буде. Якщо треба внести 10-20% своїх грошей, то проєкт просто розсипається», ФГ_Локальні

Дещо вищий інтерес до створення енергетичних кооперативів у заможних громадян, які мають вільні кошти і готові інвестувати у власну енергетичну незалежність і надійне енергопостачання.

«Для заможних людей можлива історія кооперативу. Особливо, такий запит був сформований після зимових відключень електроенергії, коли люди масово почали купувати генератори. Але знову ж таки, це якийсь там верхній прошарок суспільства, який може собі це дозволити», ФГ_Регіональні

Від початку повномасштабного вторгнення РФ, помітний ще один важливий тренд, безпосередньо пов'язаний із людським капіталом. Масова міграція освіченого і прогресивного населення із Києва в регіони стимулює формування енергетичних спільнот у регіонах.

«Зараз величезна кількість таких ініціатив, пов'язана з тим, що багато спеціалістів кваліфікованих переїхали з Києва через важку осінь 22-го року. В громадах з'явилися люди [спроможні ініціювати такі проєкти] - такі своєрідні провайдери», ФГ_Національні

РОЗДІЛ 4. БАР'ЄРИ СТВОРЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНИХ СПІЛЬНОТ В УКРАЇНІ.

Хоч більшість експерт_ок вважають створення спільнот в Україні актуальним, ця практика не набула значного поширення.

Частково, ця ситуація обумовлена чинниками, які ми вже розглядали (брак фінансів, фахівців, соціального капіталу). Водночас, спектр бар'єрів створення енергетичних спільнот є суттєво ширшим.

Для зручності, ми розділимо їх на чотири групи:

- Культурні
- Інформаційні
- Економічні
- Регулятивні

Культурні чинники

Інертність мислення населення та керівників громад. Відсутність цікавості до нововведень, небажання розбиратись у новій темі, вкладати зусилля у зміни.

Індивідуалізм українців (невміння домовлятись та балансувати інтересами)

Брак соціального капіталу (довіри)

Брак лідерства в громадах, ініціативних людей спроможних згуртувати населення довкола змін

«Люди не довіряли один одному і зараз це дуже важко, оскільки ви маєте внесок зробити матеріальний, люди не довіряють навіть якщо ви з одної громади. А друге – це питання лідерства, бо повинна бути та людина, той лідер, який доведе цю справу до кінця»., ФГ_Національні

Низький рівень політичної капіталізації створення енергетичних спільнот, впровадження проєктів ВДЕ для представників влади

«Голови ОТГ можуть отримати такі самі політичні дивіденди за проєкти меншого масштабу, які не потребують такого індивідуального ресурсу. Голова каже: «Ми зараз набудуємо вам дитячих майданчиків». І сім'ї будуть йому вдячні.»., ФГ_Регіональні

Успадкований менталітет СРСР. Школи, лікарні, дитячі садочки – досі сприймаються жителями громади як «нічий».

«Громади свої ж об'єкти, свої лікарні, свої установи сприймають, як щось не зрозуміло чие, але точно не моє. Відповідно, немає поки-що такого бажання інвестувати і задумуватися про безпеку, про економію»., ФГ_Регіональні

Інформаційні чинники

- Нерозуміння громадами вигоди та переваг від реалізації енергетичних проєктів, впровадження нових технологій (зокрема економічних, екологічних)

«Не виникло ще розуміння того, що разом дешевше»., ФГ_Регіональні

- Непоінформованість керівників громад про наявні технічні рішення і можливості залучення фінансування

«На великих сміттєзвалищах у нас стоять газогенераторні установки і вони доволі успішно перетворюють газ, відходи зі сміття в електроенергію. І є Грін Енерджі компанія, яка це робить - ці установки по Україні. Але, для громад, це іде в рамках участі у програмі угоди мерів. І якщо громада не бере участі в угоді мерів, то вона не буде знати про ці методи. А там такі заходи активно стимулюються. Тобто, якщо громада туди долучається, то вона може отримати і кошти і підтримку»., ГІ_Локальні

- Нерозуміння алгоритму створення енергетичних спільнот. Брак інформації про те, як розпочати і розвинути процес

«Запит збоку громад є, але питання, як це все зробити, зреалізувати і забезпечити з технологічної точки зору, фінансової, законодавчої, технічної»., ФГ_Регіональні

- Відсутні інформаційні заходи, щодо популяризації енергетичного переходу серед широких мас населення
- Невміння шукати інформацію, корисні контакти (наприклад - між керівниками комунальних установ та громадським сектором)

Економічні чинники

- Обмежені бюджети громад, інші пріоритети фінансування (можливо відсутність пріоритету – переходу на ВДЕ, як в держави, так і в донорів)

«Громада не має вільних грошей для того, щоб фінансувати ці проекти. Вони розподіляються за пріоритетами: на дороги, будівництво, ремонти. Умовно на те, що важливіше виборцям. А критична інфраструктура на випадок блекаутів була забезпечена генераторами (за грантові і бюджетні кошти)», ФГ_Регіональні

- Надто висока вартість кредитів (висока відсоткова ставка, фіксація кредитів у іноземній валюті)

«Потрібна доступність кредитів, щоб громада могла створити кооператив. Як кажуть німці - у вас кредит під 15-20%, ви що там, багачі? Для громади має бути 2.5% кредит, бо навіть 5% для такого проекту багато», ФГ_Локальні

- Страх інвестувати кошти у об'єкти під час війни (високий ризик руйнувань)
- Тривалий термін окупності інвестицій, у випадку обмеженої можливості скидати надлишки електроенергії

«Міста, там де електроенергію і тепло можна продавати в систему централізованого опалення. Це зовсім інша окупність, з точки зору повернення інвестицій. Тому, головне адаптувати законодавство та інфраструктуру (електричні мережі) до використання такого виду енергетики», ФГ_Регіональні

- Погодозалежність зеленої енергетики, через що виникає потреба нести витрати двічі: і на ВДЕ, і на енергію з енергосистеми.
- Економічно не вигідні умови встановлення ВДЕ для ОСББ (які потенційно могли б стати ініціаторами створення енергетичних кооперативів)

«До нас звертаються представники громад і ми їм пояснюємо, яке є діюче законодавство в цій сфері відносно типів цих громад чи кооперативів, то вони розуміють, що вони нічого з цього не виграють. Ті ж самі ОСББ – це некомерційні організації, тобто ні на який прибуток від продажу електричної енергії в мережу вони не мають права, вони мають право лише економити. Раніше було по 1,68 грн, зараз по 2,46 грн, і це досі невигідно», ФГ_Національні

«За період моєї роботи ми не запустили жодного кооперативу, тому, що для юридичних споживачів як ОСББ це зовсім інші тарифи, умови і об'єми роботи і на цьому питанні закінчувалось», ФГ_Національні

- Низька вартість електроенергії для населення (дешевше придбати енергію, ніж інвестувати в створення кооперативу)

«Тарифи для населення штучно приймають на заниженому рівні, економічно вони не обґрунтовані. І скажімо так, на пряму, ну ще не приперло до того, що потрібно в цьому напрямку рухатись», ФГ_Регіональні

- **Надто дорога земля** у спроможних громадах, що робить встановлення ВДЕ менш економічно доцільним, та відсутність спроможності у громадах, де земля недорога

«Громадам, в яких є спеціалісти, які можуть зібрати, подати документи, працювати з грантовими коштами, в більшості їм це нецікаво, тому що ці громади знаходяться біля великих міст обласних і там дуже дорога земля. А маленькі громади, які не сильно спроможні, яким це дуже цікаво - в них немає коштів і немає таких спеціалістів, хто міг би такі проекти запроваджувати», ФГ_Локальні

Регулятивні чинники

- **Значна кількість нерегульованих законодавством питань**, щодо створення енергетичних громад. Наприклад:
 - Припустимість бюджетного співфінансування сонячних станцій у час війни
 - Балансова приналежність джерел-ВДЕ комунальних підприємств
 - Припустимість встановлення сонячних станцій у першій санітарній зоні та інші.
- Ускладнені процедури виділення коштів на обслуговування установок ВДЕ, та списання на застаріле обладнання
- Відсутність альтернативи збуту електроенергії в загальну мережу

«Як на мене, ще великою проблемою є, я це частково вже зачіпав, щоб створити умови, щоб були варіанти куди скидати залишкову електроенергію. Щоб був вибір. А який сенс людям об'єднуватися в кооперативи, якщо вони чи в кооперативах чи індивідуально, альтернативи окрім обленерго їм скидати за зеленим тарифом - немає», ФГД_Локальні

Експерт_ки не беруться визначити, яка група чинників є пріоритетною. Очевидно, усі вони дають акумулюючий ефект. Брак знань, довіри і лідерства, значна кількість нерегульованих законодавством питань, призводять до того, що цей процес починає видаватись надто складним і обтяжливим. А неочевидна економічна вигода – робить ці зусилля беззмістовними.

РОЗДІЛ 5. ПРОБЛЕМИ ДІЮЧИХ ЕНЕРГЕТИЧНИХ СПІЛЬНОТ В УКРАЇНІ.

У випадку, коли громада все ж приймає рішення про створення енергетичної спільноти, вона може зіштовхнутись із проблемами, як на етапі запуску проєктів, так і у процесі їх функціонування.

Проблем на етапі запуску проєктів експерти згадують доволі багато. Проблем на етапі функціонування – суттєво менше. Це обумовлено, перш за все тим, що діючих енергетичних спільнот – небагато. Імовірно, більшості громад не вдалось подолати проблеми першого етапу, та запустити діючі проєкти.

Проблеми, на етапі запуску енергетичних спільнот

- **Негативна реакція мешканців громади на наміри влади, через проблемну комунікацію чи недовіру.**

«У багатьох простих людей є недовіра до влади, нас держава щось намагає, точно щось буде не так. Але, якщо є комунікація, є хороший комунікаційник в громаді, і пояснює навіщо, що, куди, як, - це з часом призводить до результату», ФГ_Локальні
«У одному з сіл було сміттєзвалище. І там був дуже активний голова сільради. Він зробив грант на побудову сміттєпереробного заводу. І громада не погодила. Вони бояться викидів того заводу. Але вони не бояться що звалище поряд. І не враховують, що це додаткові робочі місця і електроенергія», ФГ_Регіональні

- **Брак солідарності.** Труднощі погодження умов в кооперативі (наприклад, щодо того як охоронятиметься земельна ділянка, як буде розподілятися енергія), або неспроможність зібрати кошти співфінансування (відмова частини жителів долучатись до збору коштів)
- **Брак знань і навичок місцевих чиновників,** щодо документального оформлення та супроводу енергетичних спільнот.

«Люди, які займають певні посади є не повністю освіченими. Для багатьох стоїть питання як правильно оформити цього всього і юридичної відповідальності за ведення цього процесу», ФГ_Локальні

- **Брак технічних спеціалістів і кваліфікованих підрядників** (особливо критично бракує фахівців, які могли б працювати із бюджетними організаціями).

«Нам не вдалось знайти підрядників, які б мали досвід проектування, розробки кошторисно-проектної документації саме з бюджетними організаціями. Є дуже багато компаній, які працюють з приватним бізнесом, з фізичними особами. Тому що до недавня таких проектів в цій галузі було мало», ФГ_Регіональні

- **Протидія Обленерго:** труднощі, на етапі формування дозвільної документації та приєднання до мережі.

«Прозорість і відкритість цих установ просто нуль. Складається враження, що їм не вигідно, щоб створювалися такі кооперативи, що їм не вигідно щоб були автономії енергетичні, що їм не вигідно - щоб люди володіли інформацією, мали доступ і могли щось зробити», ФГ_Локальні

«Обленерго це така організація.... якщо вони хочуть зробити пакість, щоб ти цього не реалізував, вони знайдуть підстави. Видадуть такі технічні умови, що їх здійснити не буде реально», ФГ_Регіональні

- **Корупція** (вимоги хабарів, або схеми з відкатами) зі сторони місцевої влади, або погоджувальних установ/ виконавчих установ.

«Ви подаєте навантаження, час, які є генеруючі установки. Які є споживачі і які є технічні умови. І вам мають врахувати все те, щоб дати вам оптимальне рішення і цінове, і технічне. У підсумку вам пропонують перелік обладнання, яке є в конкретного підрядника. А потім % від продажу обладнання попадає в кишеню конкретній людині», ФГ_Регіональні

«Я сам стикався, коли в громаду прийшли зі своїми грошима, зі своїми людьми – ми вам зробимо, грантові гроші, «А їм, скільки ви мне за це дасте?»», ФГ_Локальні

- Значна кількість дозвільних документів, тривала процедура оформлення

«Дозвіл на документацію, експлуатацію, належне функціонування. Щоб поставити на криші дахову станцію потрібен дозвіл власника будівлі. Якщо це комунальне підприємство, то купа документів, яку треба підготувати (від рішення міської ради, комісій і так далі)», ФГ_Національні

Проблеми на етапі функціонування

- Конфлікти з Обленерго на предмет: приєднання збудованого об'єкта, встановлення обладнання яке стежить за перетоками

«У частині наших Обленерго - російські власники. З ними складно знайти взаємодію не лише в плані поділитись енергією, але й встановити обладнання, яке б слідкувало за перетоками і обмежувало генерацію в їхній підстанції. Вони нам відразу там виставили умови, які не можна виконати», ФГ_Регіональні

- Неякісне виконання робіт підрядника (через те, що на платформі Prozoro підрядник обирається виключно за критерієм найнижчої ціни).
- Невміння прорахувати економічну доцільність проєкту ВДЕ, брак фінансової грамотності (і, як наслідок - розчарування у їх доцільності).

«Людам не дали повної інформації. Сказали: «це вигідний бізнес-проєкт» і всі туди побігли. А це була просто спекуляція виробників, щоб збільшити обсяги продажів! Там багато сіл цілі вулиці сонячними панелями вистеляли», ФГ_Національні

- Відсутність обслуговування/ догляду ВДЕ-об'єктів після встановлення

«Приклад з громадського бюджету: встановлювали лавку з сонячними панелями - її чи вкрали, чи щось з нею сталося. Ще приклад: встановили дерево електричне, це не менше півроку - воно вже ржаве. Ним ніхто не користується», ФГ_Національні

Рецепти успіху і невдач енергетичних спільнот

Аналіз конкретних випадків реалізації дозволяє нам виділити рецепти успіху і невдач реалізації проєктів енергетичних спільнот в Україні.

Визначення рецептів успіху – корисні тим, що їх можна масштабувати. Негативний досвід – може бути корисним, якщо він підлягає аналізу і врахуванню помилок у майбутньому.

«Недостатньо одного пілотного проєкту, щоб сказати, що склалось, що не склалось. Потрібно пропрацювати це з громадами. Любі рекомендації з'являються на базі пілотних проєктів в тому числі», ФГ_Національні

Успіху сприяє:

1. Згуртованість громади / довіра у громаді чи мешканців громади до місцевої влади. У разі її наявності проєкти мають високі шанси на реалізацію, у разі відсутності – розсипаються ще на етапі планування

«Є приклад успішний. саме з точки зору співпраці. Ще в 2017 році в нас голова одного із ОСББ домовився із сусідами і взяв у оренду дах багатоквартирного будинку поставив там технічну станцію, оформив там зелений тариф і собі там заробляє. Багатоквартирний будинок», ФГ_Регіональні

2. Вмотивованість громад реалізувати проєкти ВДЕ

«Зазвичай, як до нашої ГО звертаються і кажуть, нам треба поставити сонячну станцію. Ми оголошуємо конкурс. До нас не так просто потрапити. Треба бути от дійсно мотивованими, треба впевнити, що ви дійсно плануєте щось робити, у вас є розрахунки. Бо коли ти сам вибираєш громаду, ну то вони такі, ну то почали, то робить. Ми дивимось по-перше, чи люди готові все це співфінансувати. Тому що, якщо це все повністю безкоштовно, то насправді для людей не має такої цінності», ФГ_Регіональні

3. Опертя на цінності (а не лише прагматичні міркування) – дозволяє ефективніше залучати інвестиції.

«Останнім часом інвестори кажуть: «Ми хочемо зробити щось цінніше, те, що потрібно». Зрозуміло, що окупність і прибуток, є ключовим індикатором, але що це несе для громад, для людей, для регіону – це дуже важливі фактори і якщо немає цього ціннісного компоненту, то залучити інвестиції непросто», ФГ_Національні

4. Декларація намірів розвитку енергетичних спільнот та прихильності до зеленого переходу. Підписання угоди Мерів

«Багато міст є підписантами угоди мерів та беруть на себе зобов'язання збільшити частку у відновленні енергії на території громади. Виконання взятих на себе зобов'язань, це дуже хороша історія з точки зору впізнаваності громади серед європейських донорів», ФГ_Регіональні

5. Робота з грантодацями. Залучення грантових коштів

«Гостомель Горинка. Цієї зими вони поставили маленьку сонячну станцію, 10 кіловат потужність сонячних батарей, 5 здається інверторів і невеличкий акумулятор. Під час оцих всіх тих відключень вони були з електрикою. Більше 60 відсотків власного споживання вони покривають за рахунок цей. І головний момент, це те, що були гроші, це європейські гранти», ФГ_Локальні

«На Західній Україні є голова Асоціації енергоефективних міст, і там успіх дуже простий: там сонячні системи, твердопаливні котли і так далі, але, напевно, 80% бюджету в нього – це закордонні гроші, фонди. Він знає, як взяти гроші (гранти і інвестиції)», ФГ_Національні

6. Залучення державної підтримки (як у випадку кооперативу у Славутичі)

7. Готовність реалізувати повністю автономні проєкти. Комплексні рішення

«Переселенцям з Донбасу виділили землі без електрики. Постачальник виставив непідйомні ТУ (відремонтуйте пару мегаватних трансформаторів, бо я не можу вас підключити). І це призвело до того, що громада, дійсно громада, це було до 50-ти чоловік, почала шукати альтернативні варіанти виходів із цієї ситуації. Був запропо-

новий альтернативний проєкт - мікромережі. Який включав в себе вітрогенерацію, сонячну генерацію, яка включає в себе мережу і дизель, все разом мало працювати на 50 помешкань. Це б заощаджувало вартість одиниць одного юніта до 50%. Іншими словами, дешевше побудувати кооператив, скинутись та побудувати ніж будувати 50 окремих та незалежних електростанцій.», ФГ_Регіональні

Експерти переконані, що лідери проєктів/ ініціативні групи вмотивовані передусім економічними та безпековими дивідендами. Якщо проєкт реалізує місцеве самоврядування громади, до вже згаданих можуть додаватись іміджеві (політичні) переваги, завдяки імплементації трендового енергетичного рішення.

Невдачі у організації енергетичних спільнот обумовлені:

1. Протидією обленерго (корупційні прояви, бюрократичні перепони)

«Був проєкт невеликої сонячної станції в одній з громад Полтавщини. Електрика мала продаватися за зеленим тарифом, а виручені гроші мали іти на розвиток громади. Все було чудово, в них була своя земля. Але почалися з Обленерго проблеми: з отриманням технічних умов, великі-великі гроші за це треба було сплатити неофіційні», ФГ_Локальні

«Славутичи Сонячне місто, да? Де люди спільнокоштом вклали гроші. Там проблема виникла саме з Обленерго, їх декілька років не могли під'єднати до мережі», ФГ_Локальні

2. Економією на обладнанні. Частина фотоелектростанцій обладнана недорогими інверторами, які не працюють без живлення з мережі. Тому виявились непридатними до генерації в умовах масового аварійного відключення електроенергії.

3. Корупцією

«Бортницька станція аерації м. Київ, яку вже, Бог зна скільки років намагалися і японці, і хто тільки пропонував технології і де та оновлена станція? Нічого не зробили, ніякого біогазового так і не поставили там заводу, тому що це вирішувалось через гроші все. Сама що не є корупція», ФГ_Національні

4. Земельними спорами. Сусідня громада відмовилась відводити землю під уже погоджений проєкт з виділеним кредитуванням.

5. Браком лідерства

«Наші партнери «Екоклуб» намагалися в одній з громад створити енергетичний кооператив, і в кінцевому результаті воно не імплемтувалося. Кооператив існує в документах, але його не існує в реальному житті через те, що в один момент людина, яка цим процесом керувала, їй стало не цікаво, а інші люди не підхопили цю ідею», ФГ_Національні

Аналіз факторів успіху / невдачі створення енергетичних спільнот в Україні засвідчує, що значна частина з них лежить у площині їх вмотивованості до впровадження

проекту, готовності вчитися, проявляти ініціативу, шукати рішення і джерела фінансування, долати труднощі.

Водночас, вагомим чинником, який може підірвати потенціал створення енергетичних спільнот є корупція та спротив олігархії.

РОЗДІЛ 6. ОЦІНКА ПІДТРИМКИ ДЕРЖАВИ ЕНЕРГЕТИЧНИХ СПІЛЬНОТ.

З позиції експертів, держава сьогодні не проявляє активної підтримки створення енергетичних спільнот в Україні, не формує стимулів і бар'єрів, не пропонує спеціальних програм¹.

Також, експерти стверджують, що сучасне законодавство країни недостатньо адаптоване під потреби створення енергетичних спільнот.

Сьогодні це питання регулюється Законами України:

- Про місцеве самоврядування (в якому прописані обов'язки місцевого самоврядування, щодо впровадження енергоменеджменту, а отже опосередковано - стимулює створення енергетичних спільнот).
- Про кооперацію
- Про зелену трансформацію (Про внесення змін до деяких законів України, щодо відновлення, та «зеленої» трансформації енергетичної системи України)
- Про зелений тариф (Про внесення змін до деяких законів України, щодо удосконалення умов підтримки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії)

«З точки зору законодавства зараз є звичайний Закон про кооперативи і про зелений тариф. Іншого законодавства нема для впровадження, от таких саме енергетичних спільнот», ФГ_Локальні

Водночас, у процесі імплементації перебуває Законопроект 9011-д (Проект Закону про внесення змін до деяких законів України, щодо відновлення та зеленої трансформації енергетичної системи України). За свідченнями експертів він є доволі прогресивним (зокрема передбачає: тарифні заохочення, можливість розподіленої генерації, тощо), але вступить у дію після 2025 року.

«У законопроекті 9011-д чітко зазначається, що активний споживач може приєднуватися і створювати енергетичний кооператив», ФГ_Національні

«Ви згадали «Net Billing» - він там є. Питання, пов'язані з продажами, то вони там є. Є питання розвитку агрегаторів, є підтримка розподіленої генерації і генерації на власне споживання», ФГ_Національні

Недостатньою мірою держава контролює роботу Обленерго. Закони для регулювання їх діяльності залишають поле для маніпуляцій, штрафи за порушення – незначні. Держава не намагається спростити умови для створення проектів ВДЕ у громадах і їх під'єднання до загальної мережі.

¹ Лише один з експертів стверджував що в Україні існує Державна програма, яка дозволяє отримати громадам кошти на встановлення ВДЕ.

«Навіть в межах однієї області, РЕМи діють по-різному, у одного правило таке, у другого правило таке. Ніби закон один, але один РЕМ каже і так може бути, а інший ставить палки в колеса, це не так, і те не так», ФГ_Локальні

Водночас, експертам складно запропонувати ефективну формулу обмеження свавілля обленерго. Одним із таких рішень могло б бути впровадження автоматизованого процесу отримання / погодження технічної документації. Його перевагою є зниження корупційних ризиків, недоліком – складність запровадження, через особливості можливостей підключення до мережі у кожному конкретному випадку.

«Енергосистема - це досить складний механізм і в кожному конкретному місті є різні можливості по підключенню до трансформатору чи ще чогось там. Я вважаю, що це складно буде автоматизувати», ФГ_Локальні

Натомість, більш ефективним інструментом протистояння лобізму Обленерго могли б бути координовані зусилля громадських організацій та асоціацій. Зокрема, вони могли б відстоювати законодавчі зміни потрібні громадськості. Доволі ефективно у цьому напрямку, сьогодні працюють Асоціації відновлювальної енергетики та сонячної енергетики. Зміни у політиці держави не можливі, без активної участі громадськості.

«Тут багато нарікань на те, що в нас і нормативка недосконала, і багато всяких моментів. Але у мене питання, а багато хто реально приймає з вас активну участь в обговоренні різних нормативних документів, коли їх розробляють, викладають назagal, хтось пише коментарі? Гадаю мало хто. То може все таки варто всім більш активно долучатися до цього», ФГ_Локальні

Попри активну критику недостатності зусиль Держави, орієнтованих на підтримку енергетичних спільнот, експерти все ж відзначають заходи, які проводяться у цьому напрямку:

- тематичні зустрічі на базі обласних адміністрацій;
- рознарядка, щодо проведення енергоаудиту державним та комунальним закладам освіти та культури;
- створення посади куратора по енергозбереженню, енергоефективності і відновлюваній енергетиці у структурах державної влади (при Державному Агентстві по енергоефективності, обласних адміністраціях);
- адміністрування грантових програм та залучення міжнародних донорів до закупівлі й встановлення сонячних панелей на об'єктах критичної інфраструктури;
- фінансування встановлення сонячних панелей на покрівлях для 200-250 комунальних установ.

«Я неодноразово приймав участь в таких цікавих зустрічах при ОДА. Якщо громадська організація щось організує, то приходить 2-3 особи. А як тільки ОДА організує, то відразу збирається народ. І як тільки спускають зверху на місця, народ ходить на ура», ФГ_Регіональні

«Державне агентство по енергоефективності, Ровенська адміністрація, фактично до районів були присутні люди, які були в структурі, і виконували функції енергозбереження і розвитку відновлюваної енергетики в регіоні. Тобто хоч одна людина, яка це розуміла на місцях», ФГ_Національні

Однак далі ці активності менш помітні після початку війни.

РОЗДІЛ 7. РЕКОМЕНДАЦІЇ СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ ЕНЕРГЕТИЧНИХ СПІЛЬНОТ В УКРАЇНІ.

Україна є підписантом Паризької кліматичної угоди, тому так, чи інакше має виконувати зобов'язання із збільшення частки ВДЕ у своїй енергосистемі. Це передбачає вищу включеність громад у процес енергетичного переходу. Зважаючи на те, що сьогодні їх інтерес залишається невисоким, виникає потреба у додатковому стимулюванні громад переходити на альтернативні джерела енергії.

Популяризація створення енергетичних спільнот має базуватися на ідеях:

- ✓ швидкої реалізації
- ✓ фінансової вигоди
- ✓ екологічної доцільності
- ✓ ресурсної доступності
- ✓

Ініціатори енергетичних громад.

У експертів немає спільної позиції на предмет того, хто має виступати ініціатором створення енергетичних спільнот в Україні.

Представники громад (місцевої влади, громадських активістів, представників ОСББ) – значною мірою схильні покласти роль ініціатора на державу. Головним аргументом у цьому випадку є брак ресурсів у громадах (інформаційних, людських, фінансових), для впровадження інноваційних практик. Таким чином, громади очікують від держави лідерства у форматі – створення спеціальної програми, яка б забезпечила комплексний підхід до розвитку енергетичних спільнот в Україні. Така програма мала б передбачати стратегію розвитку, перелік моделей рішень (які можуть впроваджувати громади) та фінансові стимули.

«Щодо комунальних закладів, то я вважаю, що на це більш мала би бути націлена держава. Спільно держава і громади. І плюс, це залежить від ресурсного потенціалу кожної громади зокрема», ФГ_Локальні

Натомість, інші стейк-холдери (бізнес, громадські організації, науковці) переконані у тому, що ініціатива повинна йти від громад. Адже держава не має спроможності одночасно працювати з сотнями громад по всій країні. Натомість, саме місцева влада / громадський актив краще розуміє потреби та можливості на місцях.

«Саме громада міста і місцева влада повинні бути (і багато де є) локомотивом впровадження таких проєктів на свої території. Державна влада лише задає правила, а громади вже їх реалізують на місцях», ФГ_Регіональні

Головуючу роль на локальному рівні експерти відводять місцевій владі, яка має виступити головним ініціатором реалізації проєктів та бути координатором зацікавлених сторін.

«Одним з ініціаторів мають бути представники влади на локальних рівнях: керівники чи департаменти. Хтось має вести і говорити, що «шановна громада, є такий бюджет, такі інвестори, давайте попрацюємо, давайте зберемося», ФГ_Національні

Держава, у свою чергу, має відповідати за створення передумов для ефективного функціонування енергетичних спільнот. У сфері її відповідальності: підготовка відпо-

відних законодавчих актів, гарантії того, що проєкти будуть окупними (що особливо актуально в контексті дискусій про скасування зеленого тарифу), популяризація енергетичних кооперативів.

Спорадично, експерт_ки озвучували думку про те, що ініціаторами створення енергетичних спільнот могли б стати забудовники, які будують котеджні містечка. Зокрема, вони могли б представляти енергетичну автономність поселення, як одну з маркетингових переваг свого проєкту.

Очікування від центральної влади

Для того, щоб підвищити спроможність енергетичного переходу для громад, **необхідні цільові зміни, прерогативу на впровадження яких віддають центральній владі.** Основне завдання держави – створити умови для розвитку енергетичних спільнот, спростити реалізацію проєктів ВДЕ, щоб громади посилювали свою енергетичну спроможність, докладаючи менше зусиль.

Для цього, по-перше, на загальнонаціональному рівні важливо **внести зміни до Нормативно-правової бази** сприяння розвитку енергетичних спільнот. Зокрема, потрібні:

- Приведення нормативно-технічної бази у відповідність до 4-го Європейського енергопакету

«Ми імплементацію робимо 3-го енергопакету, а на 4-ий пакет, я думаю, що на рівні законодавчому ми геть близько нічого не робили. А Спільноти це 4-ий енергопакет – тренд Європи», ФГ_Національні

- Законодавче впровадження сучасного підходу до тарифікації споживання електроенергії (три тарифи це надто мало, важливо, щоб тариф змінювався у залежності від надлишку енергії у системі). Стимулювання розвитку смарт-мереж
- Спрощення дозвільних процедур для підключення до мережі
- Зміна закону про цільове призначення землі (дозвіл на використання одну й ту ж земельну ділянку для кількох цілей).

«Є цікавий досвід - поєднання сонячних панелей та посівних площ. У нас сильні засухи влітку і сонця надто багато. Можна накрити поле сонячними панелями через деякий проміжок. Тоді тінь буде впродовж дня переміщатися. Так буде вище урожайність і ми отримаємо з цього поля електроенергію. Але в нас зараз має бути цільове призначення землі, або сільськогосподарські, або енергетичні землі», ФГ_Локальні

- Скасування постанови НКРЕКП про заборону встановлення сонячних електростанцій на землі

«По факту це призвело лише до зростання корупції, лишніх проблем для власників малих сонячних електростанцій», ФГ_Локальні

- Зміна принципів обрахунку потужності СЕС (перехід від обрахунку по панелях, до обрахунку по інверторах)

Додатково, є пропозиції внести зміни у державні будівельні норми та зобов'язати:

- забудовників встановлювати 3-х зонні/ «розумні» електролічильники у новобудови (зادля посилення інтересу громадськості до свідомого споживання електроенергії)
- проектувати сонячні станції на даху при будівництві муніципальних будівель

Для збільшення фінансової спроможності громад, державі потрібно розглянути питання доступного страхування іноземних інвестицій, або ж запропонувати власні грантові програми / субсидії / пільгові кредити для громад, які хочуть встановити ВДЕ для власного споживання.

Ідея! Запустити державну програму співфінансування енергетичних ініціатив на рівні ОСББ.

Окрім вже згаданих кроків, завдання держави - продемонструвати фінансову вигоду для мешканців громад від реалізації проєктів ВДЕ.

Наприклад: поступове підняття цін на електроенергію буде стимулювати споживачів задуматися спочатку над заходами енергоефективності для своїх будинків, далі - проєктами над об'єднанням в енергетичні кооперативи.

Втім, така політика є дискусійною, з огляду на соціальну складову. Сьогодні важко оцінити частку громадян, яка потребуватиме субсидіювання, через фінансову неспроможність оплачувати підвищені тарифи.

Для гарантованої вигоди проєктів з ВДЕ для мешканців громади необхідно, щоб деякий відсоток установок був у колективній власності громадян для подальшої їхньої монетизації. Втім, такий сценарій можливий, якщо громада готова інвестувати в проєкт власні кошти (що переважно мають можливість лише мешканців великих міст), або ж виділить земельну ділянку під проєкт. В іншому випадку - якщо установки призначенні для потреб інфраструктури (напр. освітлення вулиць).

Важливо, щоб держава була гарантом вкладених інвестицій та інформантом про фінансові вигоди «зеленої» енергетики, як більш експертно спроможна структура.

Ще один масштабний виклик, який має вирішення на рівні держави - брак технічних спеціалістів, які б могли супроводжувати проєкти з ВДЕ у майбутньому. Вирішення цієї проблеми розглядають у контексті **реформування вищої інженерної та професійно-технічної освіти**. Перш за все, потрібно модернізувати навчальні програми, підтримати відповідні технічні спеціальності. Окрім цього, долучити до програми курс із проєктного менеджменту.

Також, від держави очікують **розробку і розсилку типових рекомендацій та покрокових інструкцій, роз'яснень на зустрічах в ОДА** дотичних до питання створення енергетичних спільнот.

Важливим напрямком роботи держави, є **формування у масовій свідомості дискурсу важливості і вигоди формування енергетичних спільнот**.

Цього ефекту можна досягнути посередництвом наступних заходів:

- Соціальна реклама у ЗМІ
- Робота з громадами: активом і владою, зокрема:
 - роз'яснення економічних переваг реалізації проєктів, ілюстрація конкретних кейсів з наведенням розрахунків
 - інформування про вигідні проєкти
 - поширення інформації про успішні кейси (промо ролики у соцмережах)
- Інформування школярів старшого віку про джерела ВДЕ та енергетичні спільноти в межах шкільної програми (суперечливо, бо діти - не приймають рішень про формування енергетичних колективів)

- Державна програма стимулювання створення енергетичних спільнот, державна підтримка, державні гарантії окупності інвестицій у подібні проєкти

«Коли ми бачимо, що людям встановити СЕС дорого. Ми їм кажемо, що поруч є ще 4 будинки і, можливо є зміст разом об'єднатися. Це буде дешевше і більш комплексно. Половина - погоджуються», ФГ_Локальні (Бізнес)

«Фактично, кожен раз потрібно проходити лікбез по використанню відновлюваної енергетики на вашому підприємстві або в вашій громаді», ФГ_Національні

Інструкції, роз'яснення від держави та зустрічі на рівні ОДА - сприймаються експертною спільнотою з зацікавленням та ентузіазмом.

Частково, від держави очікують підтримки в реалізації пілотних енергетичних проєктів у регіонах, щоб на їхній основі систематизувати практичний досвід імплементації нового енергетичного рішення.

«Вони (проєкти) створюють основу для того, щоб підбити енергетичні підсумки, як це працює технічно, юридично, і розробити централізовані рекомендації», ФГ_Регіональні

І нарешті, критично важливою є протидія олігархам, лобіюванню інтересів великого бізнесу у Верховній Раді України.

«Давайте будемо відвертими. Хто в нас є власниками Обленерго і всіх інших великих енергетичних установ? Олігархи. Люди, які контролюють цілі парламенти не одного скликання. Вони нам не давали можливості, і не будуть давати можливості, тому що це їх прибутки, це їх надприбутки», ФГ_Локальні

Очікування від місцевої влади

Від місцевої влади (обласного і локального рівнів) очікують, перш за все, зусиль з просвіти в громаді на предмет енергетичної сталості та енергоефективності.

Ідея! Просувати ідею реалізації проєктів ВДЕ на об'єктах соціальної інфраструктури та серед споживачів їх послуг.

«Врахувати конкретну цільову аудиторію. Серед людей проводити інформаційну кампанію, які отримують послуги. Це лікарні, хлібопекарні, об'єкти, які качають воду. Відповідні листівки, плакати, що таким чином багато життів буде врятоване, через незалежну автономну систему живлення», ФГ_Національні

Також, місцева влада могла інформувати ініціативні групи, про успішний досвід тих, хто вже створив енергетичні спільноти та забезпечувати процес обміну досвідом. Ефективним буде впровадження таких практичних інструментів, як: програми співфінансування ініціатив, навчання з проєктного менеджменту. Окрім цього, висувують ідею, щоб при ОДА був окремий працівник, який би консультував громади з впровадження проєктів ВДЕ.

Важливо мотивувати фахівців, які розуміються на ВДЕ залишатися у громаді, оскільки є тенденція їхнього відтоку у великі міста.

«Коли приїжджають з периферії в Київ і після закінчення ВНЗ йдуть на зарплату 25-30 тисяч гривень, то вони вже не вернуться назад за 6 тисяч реалізувати проєкти. Управлінцям на місцях треба передбачати спеціальні ставки для таких людей, які будуть вести проєкти», ФГ_Національні

Зрештою, органи місцевого самоврядування можуть ініціювати створення енергетичної спільноти. Виступити лідером і ідеологом встановлення у громаді проєкту ВДЕ.

Основні потреби громад для втілення проєктів.

Експерти виділяють низку потреб, які важливо задовольнити для інтенсифікації створення енергетичних спільнот та енергетичних кооперативів. Йдеться перш за все про потреби у: інформації, підтримці організаційної спроможності, фінансах.

ПОТРЕБИ ГРОМАД	
ІНФОРМАЦІЯ	● Регулярне інформуванні про грантові можливості для громад● Правила приєднання до електричних мереж оператора системи розподілу (в контексті Net billing та Net metering)● Покрокова інструкція із технічними вимогами до встановлення ВДЕ
ОРГАНІЗАЦІЙНА СПРОМОЖНІСТЬ (ФАХІВЦІ)	● Навчання спеціалістів (проєктних менеджерів, фахівців з підготовки технічних умов і документації, технічних фахівців)● Допомога проєктних менеджерів, або технічних фахівців● Організація молодіжних технічних хабів / лабораторій для майбутніх фахівців, на рівні профільних навчальних закладів
ФІНАНСИ	● Кредити в національній валюті з мінімальною відсотковою ставкою (1-3%) на тривалий термін● Фінансове заохочення профільних спеціалістів / організацій до роботи з громадами (виділення субвенцій)
ІНШЕ	● Розробка стратегії перенаправлення залишкової електроенергії (на потреби громади / місцевого бізнесу)● Заходи, які б запобігали корупції на етапі розробки технічного обґрунтування● Заходи з популяризації енергетичних спільнот (реклама, фестивалі, демонстрації результатів пілотних проєктів)

Очікують, що дану допомогу надаватиме влада різних рівнів. Місцева влада задовольнить інформаційні запити, натомість всі інші покладають на державні владні інституції.

Ідея! До роботи з громадами варто залучати приватні спеціалізовані компанії, як операторів за державні кошти, які займуться проєктним менеджментом та технічною експертизою.

Щодо іноземних донорів, то їх розглядають, перш за все, як грантодавців. Водночас, вони можуть бути цінним джерелом досвіду і експертизи.

Доцільною буде їх допомога у таких форматах:

- консультаційна підтримка
- супровід проєктів на всіх етапах
- презентація досвіду у громадах
- організація поїздок для представників місцевої влади до енергетичних спільнот за кордоном.

РОЗДІЛ 8. ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ.

На разі, більшість громадських активістів, журналістів та науковців декларують брак інформації, щодо проблематики енергетичного переходу і створення енергетичних спільнот.

Інформацію про можливості створення енергетичних спільнот в Україні отримували з таких джерел:

- Українська біоенергетична асоціація;
- Тематично пов'язані он-лайн видання (наприклад: «Українська енергетика», «Економічна правда»);
- Профільні групи у соцмережах;
- Пошукові системи;
- Експертні дискусії.

Про можливості впровадження проєктів ВДЕ інформують такі ресурси:

- Простір UA;
- USAID;
- Вузькопрофільні розсилки.

Натомість, жоден з учасників груп не отримував відповідної інформації від енергоменеджерів з власної громади.

Дещо більше інформації про енергетичні спільноти, експерти отримують із європейських джерел. Однак, її важче сприймати через мовний бар'єр (більшість перекладає тексти, через онлайн-перекладачі). Більшість інформації експерти отримують з сайтів Європейської комісії та посольств, з якими співпрацюють.

Спроби встановити партнерські зв'язки з організаціями, які працюють над просуванням в Україні практик створення енергетичних спільнот, були поодинокими. Досвід такої співпраці засвідчив низьку ефективність співпраці, зокрема через брак розуміння іноземцями українських реалій.

«У нас був досвід з німецькою компанією, вони хотіли вийти на наш ринок стосовно прогнозування. Ми вже теж останніх 5 років цим питанням займаємося і з'ясувалося, що ми не гірші в цьому плані. Плюс, особливості роботи їх на ринку показали, що вони своїми моделями у нас нічого не можуть зробити. Так-що відмовилися від нас»,
ФГ_Регіональні

Водночас, досвід європейських партнерів, щодо регулювання створення та діяльності енергетичних кооперативів, може виявитись особливо ефективним на законодавчому рівні. Також, цінним буде досвід стажування у наявних європейських енергетичних спільнотах.

«Те, що стосується технічного забезпечення - ми є на рівні, іноді - навіть і краще. А з точки зору інституції: як це зробити, як реально організувати кооператив, законодавство, все інше - оце дає складнощі», ФГ_Регіональні

Серед громадських та міжнародних структур, які надають підтримку проектам ВДЕ, громадському сектору відомі:

- Екоклуб;
- Екодія;
- Енергетична Дія для України;
- ЄБРР;
- USAID;
- Світовий банк;
- AFC Agriculture & Finance Consultants GmbH.

Експерти громадського середовища відзначили, **потребу у інформації за такими темами:**

- Наявне законодавче регулювання ;
- Дайджест грантових програм;
- Приклади економічних розрахунків;
- Ілюстративні практичні кейси;
- Огляд стану розвитку енергетичних громад в Україні (що вже зроблено/ що в процесі імплементації/ основні зміни).

Найбільш зручні канали поширення потрібної інформації на сьогодні є: емейл-розсилки (дайджест), веб-сторінки на спеціалізованих сайтах, експертні дискусії/ інтерв'ю (у відео, або у текстовому форматі), вебінари.

Ефективним може виявитись створення інформаційного хабу з верифікованих експертів, або інсталляторів ВДЕ, до яких можна звернутися за консультаційною підтримкою. Доцільним могло б бути створення мобільних команд, які б відвідували зацікавлені громади на місцях та надавали в громадах інформаційну, консультативну, експертну підтримку.

ВИСНОВКИ

- Зелений перехід - є не лише питанням захисту клімату чи економії коштів домогосподарств, а й питанням енергетичної незалежності, ключовою складовою енергетичної безпеки держави та сталого інноваційного розвитку.
- Одним із суб'єктів, які можуть інтенсифікувати зелений перехід за рахунок масового встановлення ВДЕ – є громади. Водночас, створення енергетичних спільнот в Україні не набуло значного поширення.
- Дещо більшою мірою в Україні представлені енергетичні спільноти, які встановили проекти ВДЕ з ініціативи органів місцевого самоврядування (для опалення / освітлення комунальних установ, вулиць). Здебільшого йдеться про пілотні проекти, реалізовані за грантові кошти, які стали успішними завдяки фінансовій, інформаційній та технічній підтримці донорів. Однак, цей варіант доступний лише спроможним громадам, які мають активних очільників, хороших проектних менеджерів та ресурс для співфінансування, вміють вибудувати контакти (наприклад, входять у Асоціацію енергоефективних міст України, долучились до Угоди мерів).
- Суттєво рідше лунали згадки про проекти, реалізовані органами місцевого самоврядування за рахунок власного бюджету громад чи кредитних коштів. Адже більшість громад обмежені у людських ресурсах (не мають проектних менеджерів та технічних фахівців) й фінансах. У багатьох громадах представники влади схильні до інертного мислення, або не спроможні якісно прокомунікувати громаді переваги моделі енергетичної спільноти.
- Малопоширеними є кооперативи, засновані мешканцями громад. Перш за все, це обумовлено браком інформації (про суть, переваги і вигоди від реалізації подібних проектів). Водночас, суттєвими стримуючими факторами тут були: брак соціального капіталу (вміння домовлятися між собою, балансувати інтереси) та довіри, як до жителів громади так і до влади.
- Перспективи масштабування практик утворення енергетичних спільнот, в умовах сьогодення, оцінюється суперечливо. З одного боку інтерес до цього інструменту поступово зростає. З іншого – громади зіштовхуються із значною кількістю проблем, часто розчаровуються і змінюють плани.
- Додатково, створення енергетичних спільнот стримують різноманітні економічні чинники (серед основних: висока вартість кредитів, обмеженість бюджетів громад, ризик інвестицій під час війни, штучно занижена вартість електроенергії для населення та економічно не вигідні умови встановлення ВДЕ для ОСББ, тривалий термін окупності інвестицій у випадку обмеженої можливості скидати залишки енергії).
- Експерти також відзначають значну кількість не врегульованих законодавством питань, пов'язаних із процесом впровадження та експлуатації проектів ВДЕ у спільнотах. І хоча новий законопроект 9011-д, знімає значну частину цих питань, повноцінно він запрацює лише у 2025 році.
- На етапі запуску енергетичних спільнот громади часто зіштовхуються з такими проблемами, як:
 - **Незгода у громаді** (брак солідарності і довіри до влади)
 - **Брак знань і навичок місцевих чиновників**, щодо документального оформлення та супроводу енергетичних спільнот.
 - **Брак технічних спеціалістів і кваліфікованих підрядників**

- **Протидія Обленерго:** труднощі на етапі формування дозвільної документації та приєднання до мережі
- **Корупція** (вимоги хабарів, або схеми з відкатами) зі сторони місцевої влади, або погоджувальних установ
- **Значна кількість дозвільних документів**, тривала процедура оформлення
- На етапі функціонування виникають такі проблеми як:
 - **Конфлікти з Обленерго** на предмет: приєднання збудованого об'єкта, встановлення обладнання що стежить за перетоками
 - **Неякісне виконання робіт підрядника** (через те, що на платформі Prozoro підрядник обирається виключно за критерієм найнижчої ціни)
- Аналіз факторів успіху /невдач створення енергетичних спільнот в Україні засвідчив, що значна частина з них лежить у площині вмотивованості громад до впровадження проєкту, готовності вчитися, проявляти ініціативу, шукати рішення і джерела фінансування, долати труднощі. Водночас, вагомими силами, спроможними підірвати потенціал створення енергетичних спільнот виступають корупція та олігархи.
- Широкий спектр проблем і труднощів, з яким зіштовхуються громади, спонукає до думки про необхідність створення державної підтримки створення енергетичних спільнот в Україні.
- Більшість експертів не поінформовані про державну підтримку цього процесу. Держава сьогодні не проявляє активної підтримки створення енергетичних спільнот в Україні, не формує стимулів і бар'єрів, не пропонує спеціальних програм². Законодавство держави недостатньо адаптоване під потреби створення енергетичних спільнот.
- Тому, на рівні держави, важливо розпочати політику підтримки енергетичних спільнот, яка має полягати у адаптації законодавства, спрощенні дозвільних процедур для підключення до мережі, впровадженні тарифних заохочень (у т.ч. відмову від субсидювання цін на електроенергію для населення), лібералізації ринку електроенергії (надання права передавати енергію не лише в мережу, але й іншим споживачам), фінансова підтримка (субсидії / дешеві кредити). Крім того, держава повинна взяти на себе функцію інформування населення про перспективність і вигоду від створення енергетичних спільнот.
- Від місцевої влади (обласного і локального рівнів) очікують, перш за все зусиль з просвіти в громаді на предмет енергетичної сталості та енергоефективності. Також, місцева влада могла інформувати ініціативні групи, про успішний досвід тих, хто вже створив енергетичні спільноти; забезпечувати процес обміну досвідом; ініціювати проєкти у громаді.
- Іноземні донори у цьому процесі трактуються, перш за все, як грантодавці. Водночас, вони можуть бути цінним джерелом досвіду і експертизи.
- І нарешті, важливу роль у становленні енергетичних спільнот в Україні, сьогодні відіграють громадські організації. Вони виступають у якості парасолькових структур, які допомагають громадам залучити донорів / інвесторів, сприяють у підготовці заявок, залучають технічних спеціалістів та фахових підрядників для реалізації проєктів.
- З огляду на їхній успішний досвід роботи, виглядає доречним створення парасолькових проєктних організацій, які б стимулювали процес створення енер-

² Лише один з експертів стверджував що в Україні існує Державна програма, яка дозволяє отримати громадам кошти на встановлення ВДЕ.

гетичних спільнот: інформували про можливості залучення фінансування, надавали перший поштовх, перші контакти і корисні зв'язки, формували готові алгоритми дій для спільнот, які хотіли б заснувати власний енергокооператив.

- Ефективними у просуванні енергетичних спільнот є приклад «пілотних проєктів» та готові алгоритми «дорожні карти» спільного впровадження проєктів зеленої енергетики.